

Na uzlíčky. Uzlíčkové vyšívaní shledáváme hojně na starých předmětech. Užívalo se ho nejvíc na výplně, ale někdy také celé předměty touto technikou se prováděly. Dnes tato technika se již nepěstuje nikde; vyhynula úplně.

PAVEL SOCHÁŇ:

DOMOVÝ PRŮMYSL PRO SPOTŘEBU KROJOVOU.

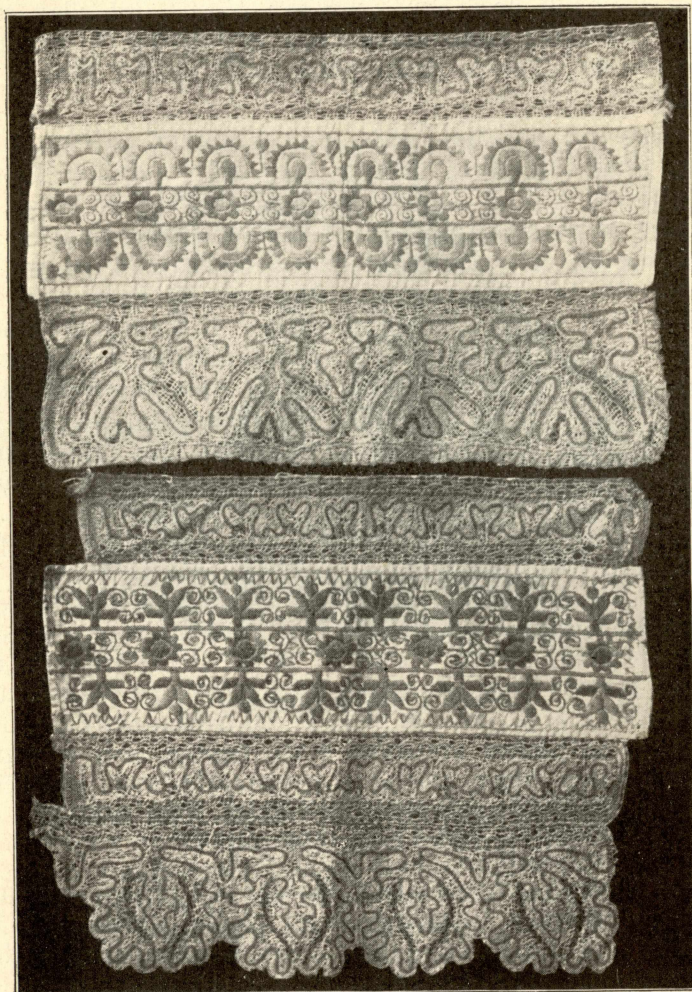
Čipky (krajky). Čipkárstvo (krajkářství) provozuje se na mnohých stranách Slovenska ke spotřebě krojové. Provozovalo se ho kdysi ještě více a hotovily se skvostné krajky nejen co do drahocennosti materiálu a ušlechtilosti ornamentu, ale i co do technické dokonalosti.

Ale se zánikem příslušných částí krojových, na nichž se krajky přišívaly, přestávalo i pletení krajek. Ovšem jest dosti krajů, v nichž ode dávna jednotlivé osoby, i celé obce stále robí krajky na prodej, někde dokonce krajkářství jest výlučnou živností jejich. Krajky ty kupuje nejen lid pro svoje kroje, ale i jiné třídy pro domácí potřebu. Jsou to hlavně báňské obce, kde čipkárstvo stále kvete. „Pletárky“ pracují pro „flagnárky“ a pro „flagnáre“ (= kupce), kteří krajky exportují, nebo sami s nimi vedou podomní obchod. Kdysi býval každý pátek v Baňské Bystrici trh na krajky, kde „flagnári“ (čipkáři) od pleťárek krajky skupovali. Před sto lety prodalo se tu krajek za jediný den i za 12 tisíc zl. šajnových = 9600 K.

Ovšem i tu objevením strojových krajek nastal velký úpadek, jelikož tyto svojí lácí znemožnily výrobu lepších krajek ručních a je i v ceně velice stlačily.

Na pozdvižení tohoto domového průmyslu uherská vláda začala l. 1883 zařizovati cestující krajkářské naukoběhy, v nichž odborná učitelka vyučovala dívky banických rodičů jemnějším vzorům a vytříbenější technice. Avšak bezúčelně, jelikož vláda nepostarala se o odbyt lepších krajek těchto, tak že pletárky byly nuceny vrátiti se ke starým, domácím a osvědčeným vzorům svým.

Materiál, jehož se k pletení krajek užívalo i užívá, jsou zlaté a stříbrné niti (někde šík, čik zvané), kopřiva, hedbáví,

Čipky z pálek («správy») v nitranské a trenčanské stolici.

haras, vlna, bavlna (pamok) a lněné nitě. Ornamenty jsou vesměs arabeskových tvarů, geometrické a rostlinné motivy. Názvů jich jest nesčetně.

Asi od 50 let vzrůstá se *háčkování* (heklovanie),

hlavně na čepce. V Liptově v některých osadách paličkované čepce ustoupiti musily „heklovaným“.

Pletenie na krosenkách. Ve Velké Kubre v trenčanské stolici a v okolí nosí ženy „rožkasté čepce“, jež zdají se na první pohled jako háčkované, avšak je to pletivo provedené prsty na krosencích. Tohoto druhu práce jsou i veškeré pletené pásy ženské.

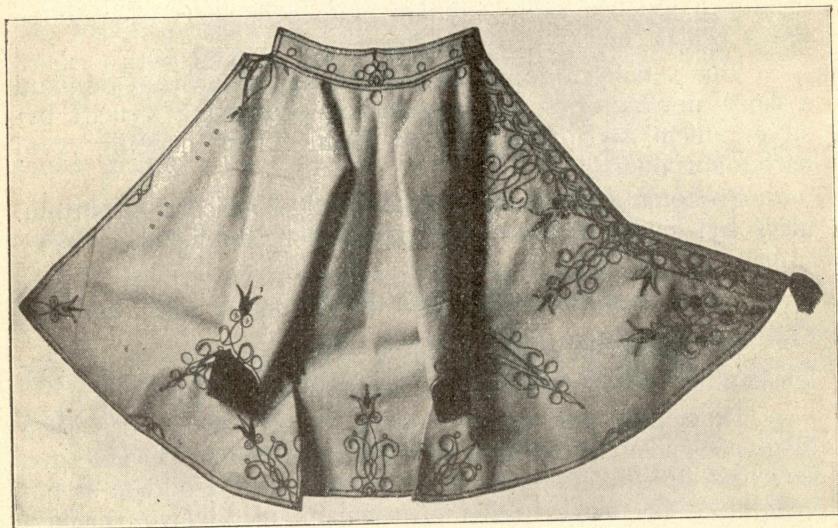
Jako při vyšívání jehla, při krajkářství paličky, tak tu hlavní práci vykonávají prsty. Na malých prostých krosiencích (stávku, jenž je stojatý rámeček podélný) na přetažené dva motouzy pletařka nasnuje svisle hustě vedle sebe bavlněné niti. Tyto proplétá prsty na různý způsob podle toho, jak má býti upleten vzorek. Prsty prohrabuje uprostřed natažených nití, čímž se tyto splétají na obou koncích nahoru i dolů a sice stejně z předu i ze zadu. Při práci sedí a krosienca drží kolmo v lůně, anebo na stojaně před sebou. Plete z pravého boku na levý. Spočátku jen hladko bez ornamentu sprostinu (Graderei), pak začíná vyvinovati ornament tím způsobem, že na jeden řádek (čin) bere do ohledu furmu (vzor), na následující jde „sprostina“ (slepý řádek), pak to tak stále střídá. Za každým upleteným řádkem přeloží dřevěnou ihlu (ciepku = paličku), touto nahoru niti „utlačí“ („potl'ká“) a na dol „sháňa“, kde pak také i jehlu „uloží“, aby zabránila rozpletení upleteného a mohla pokračovati dále. Postupem práce zužuje se nezpracovaný prostor uprostřed, proto, aby se uvolnil, „uberajú sa“ spodní jehly. Konečně, když pletivo na obou koncích tak pokročilo, že již nemůže pletařka ani dvěma prsty pracovati, rozstříhne se pletivo uprostřed a tak dostane dva exempláře stejného vzoru, které, aby se jí nezkroutily, musí navlhčiti a napiati na deštičku aneb vyhladiti válkem. Čím větší jsou krosience, tím větších rozměrů může býti pletivo.

Ornamenty, jež se zde tvoří, skládají se z větších — menších dírek („stupinky“) a z užších — širších ploch („sprostina“). Názvy vzorečků jsou: na kolesá (termin pro čtverec, běžný všude na Slovensku) na prelámané kordy, na hladkého pavúčka, na strapatého pavúčka, na hrachovičku, na tabličku, na prehrýzanú slamu, na rozmarín, na paličku, na husaciu labku, na židovský kabát, na židovského vrabca, na broskvovú kostku, na turecký pás, na ratolesť, na cestičku, na makovičku, na perličku, na hřebíčky atd.

Takto vzorkované pletou se jen čepce, ale pásy pouze hladce na způsob síti. V Kubre hotovily čepce a pásy pro

celé okolí. Pletením pásů na krosiencích zabývají se ještě i nyní v několika vesnicích hontské stolice.

Tkáčstvo jest na Slovensku starobylý a dnes vysoce vyvinutý průmysl domový, jež provozují gazdinky pro svoji spotřebu. Avšak jsou i k tomu vyučení tkáči, řemeslníci, kteří hotoví plátno na prodej.

Šnúrovaná halena z Oravy.

Tkaniva jsou hladká, činovať, dvihaná robota (i mečová robota zvaná) a ťahaná robota. „Hladká robota“ jest bílé plátno bílým pamokem (bavlnou) protkávané a někdy kostkované. Ostatní druhy jsou ornamenty umělým přetkáváním barevných nití vyluzované, obyčejně geometrických tvarů.

Šnúrovanie na krojích provádějí vesměs krajčíři z řemesla, kteří zohybující šňůry, vyluzují jimi různé arabesky z paměti přímo na látku, avšak při větší komposici pomáhají si tak, že si vzor nakreslí na tvrdý papír, tento prodírkují a pak vzor poprašují křídou.